

Executive summary

Santrauka

Iš daugiau kaip 100 šioje ataskaitoje pateiktų rodiklių, 12 įvardyti kaip pagrindiniai rodikliai. Jais siekiama pateikti bendrą vaizdą, ar įgyvendinama tvarios plėtros strategijos tikslus ir užduotis ES pasiekę pažangos tvaraus vystymosi srityje. Pagal tuos pagrindinius kriterijus vertinant nuo 2000 m. padarytą pažangą, pasiekti rezultatai yra nevienodi, kaip matyti toliau pateiktoje lentelėje.

0.1 lentelė. Tvaraus vystymosi rodiklių (TVR) pagrindinių rodiklių pokyčių įvertinimas (ES-27 nuo 2000 m.) ⁽¹⁾

TVR sritis	Pagrindinis rodiklis	Pokyčio ES-27 įvertinimas
Socialinis ir ekonominis vystymasis	Realusis BVP vienam gyventojui	<£2d
Tvarus vartojimas ir gamyba	Išteklių našumas	
Socialinė įtrauktis	Skurdo ar socialinės atskirties rizika (*)	
Demografiniai pokyčiai	Pagyvenusių asmenų užimtumo lygis ⁽²⁾	#
Visuomenės sveikata	Tikėtina gyvenimo trukmė (**)	
Klimato kaita ir energetika	Išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis	•
	Atsinaujinančiųjų energijos išteklių vartojimas (bendros suvartojamos galutinės energijos dalis)(**)	\$
	Pirminis energijos suvartojimas	4 nD
Tvarus transportas	Transporto suvartojama energija, palyginti su BVP	00
Gamtiniai ištekliai	Paplitusių paukščių indeksas	
	Sužvejojamų žuvų kiekis, sugaunamas pažeidžiant biologiniu požiūriu saugų išteklių dydį	
Visuotinė partnerystė	Oficiali parama vystymuisi (**)	C'
Geras valdymas	[Nėra pagrindinio rodiklio]	

(*) Nuo 2008 m. (**) Nuo 2004 m.

Toliau pateikiamas išsamesnis pagrindinių nuo 2000 m. stebimų tendencijų vertinimas, kuriuo papildoma TVR pagrindinių rodiklių analizė.

⁽¹⁾ Vertinimo metodo ir oro simbolių paaiškinimas pateikiamas įžangoje.

⁽²⁾ Atsižvelgiant į tai, kad metodika pakito, rodiklio vertinimo negalima lyginti su ankstesnėmis Stebėsenos ataskaitos redakcijomis. Išsamiau – šios ataskaitos skyriuje „Demografiniai pokyčiai“.

Ar ES daro pažangą siekdama tvaraus vystymosi tikslų?

Pagrindinės socialinio ir ekonominio vystymosi tendencijos

Realusis BVP vienam gyventojui – nedidelio atsigavimo ženklai?

- 2000–2012 m. realusis BVP vienam gyventojui ES vidutiniškai augo 0,9 % per metus. 1995–2007 m., iki ekonomikos krizės, BVP vienam gyventojui ES nuolat augo vidutiniškai 2,4 % per metus.
- 2008 m. realiąją ekonomiką apėmė finansų ir ekonomikos krizė, 2009 m. BVP vienam gyventojui sumažėjo 4,8 % (palyginti su 2008 m.). Nacionaliniu ir ES lygmeniu imtos sparčiai taikyti fiskalinės paskatos ir kitos politikos priemonės padėjo išvengti sunkiausių krizės padarinių ir 2010–2011 m. stabilizuoti BVP vienam gyventojui.
- Silpno atsigavimo sąlygomis 2012 m. realusis BVP vienam gyventojui palyginti su 2011 m. vėl sumažėjo 0,6 %.

Nuosmukis ir toliau yra svarbus ES investicinio klimato veiksnys

- 2003–2007 m. investicijos (kaip BVP dalis) šiek tiek padidėjo, ir tai atitiko ekonomikos ciklą. Sumaišties finansų rinkoje ir ekonomikos krizės sąlygomis namų ūkių ir įmonių pasitikėjimas smuko, atitinkamai ėmė sparčiai mažėti investicijos. Didelį investicijų sumažėjimą iki žemiausio rodiklio per dešimtmetį (apie 19 %) 2009–2011 m. pirmiausiai lėmė taupymas verslo sektoriuje.
- 2000–2012 m. ES namų ūkių santaupų lygis buvo susijęs su ekonominiu ciklu. Ekonominio pakilimo laikotarpiu (2003–2007 m.) namų ūkiai sutaupas mažino; ši tendencija pasikeitė ekonominių sunkumų ir padidėjusio neapibrėžtumo rinkoje sąlygomis. Nepaisant to, kad ekonomikos atsigavimas vis dar buvo menkas, namų ūkių santaupų lygis po 2009 m. vėl ėmė mažėti.

Ar ES ūkis tapo konkurencingesnis ir novatoriškesnis?

- 2000–2007 m. darbo našumas nuolat augo, tačiau 2008–2009 m. sumažėjus ekonominiam aktyvumui darbo našumo augimas sustojo. Nors 2010 m. našumas ėmė augti ir augo toliau, ilgalaikis augimas priklausys nuo būsimos darbo rinkos prisitaikymo. Tai galėtų būti valstybių, sektorių ir regionų darbuotojų srautų pokyčiai arba atlyginimų koregavimas atsižvelgiant į įvairias darbo rinkos sąlygas.
- 2000–2007 m. bendros išlaidos moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, išreikštos kaip BVP dalis, išliko palyginti stabilios ir sudarė 1,85 %. Šis rodiklis liko atsparus trumpalaikiam ekonomikos krizės poveikiui. 2008–2009 m. jis netgi šiek tiek padidėjo, o kitus dvejus metus stabilizavosi 2 % lygyje. Tai pirmiausiai lėmė valstybių vyriausybių pastangos paskatinti ekonomikos augimą didinant išlaidas moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai.
- 2003–2009 m. energijos vartojimo intensyvumas ES palaipsniui mažėjo, 2010 m. padidėjo, o 2011 m. sparčiai sumažėjo. Ši teigiama tendencija užfiksuota bendrojo vidaus energijos suvartojimo visiško atsiejimo nuo ekonomikos augimo sąlygomis.

Netvirtas darbo rinkos atsigavimas

- ES užimtumo lygis augo nuo 66,6 % 2000 m. iki 70,3 % 2008 m. Augimas baigėsi 2009 m., kai ekonomikos nuosmukis lėmė darbo rinkos stagnacijos tąsą, o užimtumo lygis iki 2012 m. išliko apie 68,5 %. Dėl to ES nutolo nuo strategijoje „Europa 2020“ nustatyto tikslo užimtumą padidinti iki 75 %.
- 2000–2007 m. ES regioniniai užimtumo skirtumai sumažėjo 2,1 procentinio punkto. Padėtis vėl pablogėjo kilus ekonomikos krizei – regioniniai užimtumo skirtumai išaugo iki 2000 m. lygmens (2012 m. sudarė 13,3 %). Teigiama yra tai, kad lyčių nelygybė vertinant užimtumą regionuose sumažėjo iki žemiausio rodiklio per dešimtmetį (5,6 procentinio punkto).
- Apskritai 2001–2004 m. bendras nedarbo lygis ES išaugo. Per kitus ketverius metus (2005–2008) nedarbo lygis palaipsniui mažėjo ir 2008 m. sumažėjo iki 7,1 %. Po tokio padėties pagerėjimo ES nedarbo lygis smarkiai išaugo ir 2012 m. pasiekė rekordinį lygį (10,5 %).

Pagrindinės tvaraus vartojimo ir gamybos tendencijos

Ar medžiagų naudojimas visiškai atsiejamas nuo ekonomikos augimo?

- 2011 m. ES sugebėjo iš kiekvieno sunaudoto medžiagų kilogramo išgauti 1,60 EUR ekonominės vertės. Tai reiškia, kad nuo 2000 m., kai iš tokio pat išteklių kiekio buvo sukuriama tik 1,34 EUR/kg, išteklių našumas smarkiai išaugo.
- Efektyvumas didėjo dėl to, kad BVP augo sparčiau nei vietos medžiagų vartojimas (VMV), ypač iki ekonomikos krizės. Nuo 2007 m. ES išteklių naudojimas smarkiai sumažėjo, todėl VMV lygis nusmuko net žemiau prieš dešimt metų buvusio lygio. Tačiau ekonomikos atsigavimo sąlygomis 2011 m. tendencija pasikeitė.
- Šios priešingos tendencijos, kai BVP augo, o VMV mažėjo, leidžia teigti, kad 2000–2011 m. įvyko visiškai ekonomikos augimo atsiejimas nuo išteklių naudojimo. Tačiau neaišku, ar tai reiškia, kad faktiškai pasikeitė išteklių naudojimo modeliai, ar tai tik atspindi ekonomikos krizės poveikį sektoriams, kuriuose sunaudojama daug išteklių, pvz., statybos.

Pažanga atliekų tvarkymo ir teršalų išmetimo srityje

- Nuo 2000 m. Europos Sąjungoje atliekų tvarkymo srityje pasiekta didelės pažangos. Šalinimą sąvartynuose, kuris yra mažiausiai aplinką tausojantis šalinimo būdas, palaipsniui keitė deginimas, o dar didesniu mastu – perdirbimas ir kompostavimas. 2011 m. apie 40 % miesto atliekų buvo perdirbta ar kompostuota.
- Atliekų tvarkymo padėtis skirtingose ES valstybėse narėse labai nevienoda. 2011 m. šalinimas sąvartynuose buvo pagrindinis atliekų šalinimo būdas Bulgarijoje, Kroatijoje ir Rumunijoje (per 90 %), o Vokietijoje, Nyderlanduose ir Švedijoje šalinimo sąvartynuose dalis buvo mažesnė nei 1 %.
- Panašiai pagerėjo ir padėtis, susijusi su rūgštinančiųjų medžiagų ir ozono pirmtakų išmetimu į atmosferą. Laipsniškas mažėjimas nuo 1990 m. leido ES-27 iki 2011 m. pasiekti tikslus, susijusius su išmetamu sieros oksido (SO_x) ir nemetaninių lakiųjų organinių junginių (angl. NMVOC) kiekiu. Tačiau 12 valstybių narių informavo, kad išmetamas bent vieno iš keturių teršalų kiekis viršija nacionalines viršutines ribas.

Nėra aišku, ar vartojimas tampa tvaresnis

- Namų ūkių elektros vartojimas nuo 1990 m. beveik nuolat augo. Tokią tendenciją daugiausiai lėmė augantis namų ūkių skaičius ir jų vartojimo modelių pokyčiai; šių veiksnių poveikis pranoko didesnę elektros prietaisų efektyvumą. Šis reiškinys žinomas kaip rikošeto efektas. Palyginti su kitais šioje ataskaitoje pristatomais vartojimo rodikliais, ekonomikos krizės poveikis namų ūkių elektros suvartojimui buvo gana nedidelis; po 1990 m. 2011 m. buvo pirmieji metai, kai elektros vartojimas smarkiai sumažėjo.
- Nuo 1990 m. ES augo ir galutinis energijos suvartojimas. Tačiau 2005 m. buvo lūžio metai – energijos suvartojimas stabilizavosi, o po to ėmė kasmet mažėti. Prie sumažėjimo prisidėjo tai, kad 2009 ir 2011 m. ES ūkis traukėsi; dėl to galutinis energijos suvartojimas 2011 m. sumažėjo iki lygio, buvusio iki 2000 m.
- Kadangi namų ūkių elektros ir galutinės energijos suvartojimo tendencijos skirtingos, ypač nuo 2005 m., nėra pagrindo teigti, kad ES vartojimas tapo tvaresnis.

Labiau aplinką tausojantys gamybos modeliai

- Antra vertus, gamybos modeliai per pastaruosius metus pagerėjo. Skaičius organizacijų, įgyvendinančių patvirtintą aplinkosaugos vadybos sistemą pagal Aplinkosaugos vadybos ir audito sistemą (angl. EMAS), auga nuo 2003 m. 2013 m. EMAS diegimas (skaičiuojant EMAS registruotų organizacijų skaičių milijonui gyventojų) buvo ypač spartus Kipre, Austrijoje, Ispanijoje, Italijoje, Vokietijoje ir Danijoje.
- Nuo 2005 m. Europos Sąjungoje vis tvaresnis tampa ir ūkininkavimas – tai rodo augantys ekologiško ūkininkavimo mastai. Be to, tokią dinamiką atspindėjo ir tai, kad augo ekologiškų produktų pardavimas ES maisto rinkoje.

Pagrindinės socialinės įtraukties tendencijos

Nuo 2008 m. žmonių, kuriems kyla skurdo ar socialinės atskirties rizika, padaugėjo

- 2008–2012 m. žmonių, kuriems kyla skurdo ar socialinės atskirties rizika, skaičius išaugo 8,7 mln. – nuo 115,7 iki 124,4 mln. 2005–2009 m. šis skaičius mažėjo. Tačiau prasidėjus ekonomikos krizei jis vėl ėmė augti.
- 124,4 mln. ES gyventojų, kuriems 2012 m. kilo skurdo ar socialinės atskirties rizika, sudarė 25 % visų gyventojų. Tai reiškia, kad ketvirtis ES gyventojų patyrė bent vienos formos skurdą, kuriam taikoma šios srities pagrindinis rodiklis, t. y. pinigais išreikštą skurdą, didelį materialinį nepriteklių ar nepakankamas galimybes gauti darbą. Dėl dabartinio skurdo ir socialinės atskirties lygio kyla pavojus, jog nebus pasiektas strategijoje „Europa 2020“ nustatytas tikslas, kad iki 2020 m. bent 20 mln. žmonių nebekiltų skurdo ir socialinės atskirties rizikos.

Pinigais išreikštas skurdas ir gyvenimo sąlygų blogėjimas

- Žmonių, kurie susidūrė su skurdo rizika po socialinių išmokų pervedimo, išaugo nuo 80,7 mln. 2008 m. iki 85,3 mln. 2012 m. Palyginti su pagrindiniu rodikliu, šis skaičius beveik nuolat augo nuo 2005 m. (net iki ekonomikos krizės), o po 2009 m. augimas paspartėjo. Pinigais išreikštas skurdas yra vyraujanti skurdo forma Europos Sąjungoje, su kuria 2012 m. susidūrė 17,1 % visų ES gyventojų.
- Žmonių, patiriančių didelį materialinį nepriteklių, skaičius 2008–2012 m. smarkiai išaugo – nuo 41,4 iki 51,0 mln. Tačiau ši tendencija nebuvo pastovi – 2009 m. buvo svarbūs lūžio metai. Nors 2005–2009 m. žmonių, patiriančių didelį materialinį nepriteklių, skaičius smarkiai sumažėjo iki beveik 12 mln., nuo tol jis vėl išaugo 11,2 mln. ir 2012 m. buvo paveikęs 10,3 % ES gyventojų.
- 2005–2012 m. pajamų nelygybės lygis nelabai kito. 2012 m. 20 % turtingiausių ES gyventojų uždirbo daugiau nei 38 % nacionalinių ekvivalentinių pajamų, t. y. penkis kartus daugiau nei skurdžiausi 20 % gyventojų, kuriems tekusi dalis viso darbo buvo kiek mažesnė nei 8 %.

Nėra aišku, ar darbo rinka tampa tvaresnė

- 2008–2012 m. žmonių, gyvenančių labai mažo užimtumo namų ūkiuose, skaičius padidėjo nuo 34,3 iki 36,9 mln. Kaip ir kiti su skurdu susiję rodikliai, šis skaičius 2006–2009 m. mažėjo, tačiau vėliau augant nedarbo lygiui vėl ėmė augti, o paskui 2011–2012 m. sumažėjo 4,1 %. Ekonominis neveiklumas labai padidina skurdo pavojų. 2012 m. 9,8 % ES gyventojų iki 59 metų amžiaus gyveno labai mažo užimtumo namų ūkiuose.
- ES ilgalaikio nedarbo lygis 2004–2008 m. mažėjo. Tačiau nuo 2008 m. jis vėl išaugo ir 2012 m. pasiekė rekordinį lygį – 4,6 %.
- 2006–2011 m. lyčių darbo užmokesčio skirtumas smarkiai sumažėjo. Nepaisant šios teigiamos tendencijos, moterų valandinis bruto darbo užmokestis 2011 m. vis dar buvo 16,2 % mažesnis nei vyrų.

Teigiami pokyčiai švietimo sistemoje

- Nuo 2003 m. švietimo įstaigų ir mokymo kursų nebaigusiujų dalis palaipsniui mažėjo ir 2012 m. pasiekė 12,8 %. Jeigu pastarojo meto tendencijos išliktų, mokyklos nebaigusiujų skaičių iki 2020 m. būtų įmanoma sumažinti iki mažiau kaip 10 %.
- Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 amžiaus gyventojų dalis nuo 2000 m. palaipsniui auga. Iš šios tendencijos galima spręsti, kad strategijos „Europa 2020“ tikslas iki 2020 m. šią dalį padidinti iki bent 40 % yra pasiekiamas.
- Nuo 2000 m. žemą išsilavinimą turinčių suaugusiųjų dalis smarkiai sumažėjo. Ši tendencija būdinga visoms amžiaus grupėms.
- 2003–2012 m. dalyvavimas visą gyvenimą trunkančio mokymosi veikloje išaugo; tačiau iš esmės šis padidėjimas užfiksuotas 2003–2005 m.; po to šis rodiklis nebeaugo. Šiaurės šalyse užtikrinamas aukščiausiais dalyvavimo lygis, o Bulgarijoje, Graikijoje ir Rumunijoje prasto dalyvavimo rodiklis nepagerėjo arba beveik nepagerėjo.

Pagrindinės demografinių pokyčių tendencijos

Ekonomikos krizė neturėjo įtakos pagyvenusių asmenų užimtumo lygiui

- 2012 m. darbą turėjo 48,9 % pagyvenusių asmenų. Nuo 2000 m. užimtumo lygis po truputį auga. Vis aktyvesnis pagyvenusių asmenų dalyvavimas darbo rinkoje yra stabili tendencija, kuriai, kaip atrodo, ekonomikos krizė įtakos neturi. Tačiau Lisabonos strategijoje – strategijos „Europa 2020“ pirmtakėje – nustatytas 50 % tikslas 2010 m. vis dar nepasiektas.
- Akivaizdu, kad 2000–2012 m. pagyvenusių vyrų ir moterų nelygybė užimtumo srityje mažėjo. Moterų užimtumo lygis ir toliau buvo mažesnis nei vyrų, tačiau aiškiai greičiau didėjo moterų užimtumas, kuris nuo 2000 m. išaugo 14,4 procentinio punkto, palyginti su vyrų užimtumo augimu 9,3 procentinio punkto.

Gyventojų struktūros tendencijos išryškina demografines problemas

- 65 metų sulaukusių ES moterų ir vyrų tikėtina gyvenimo trukmė 2011 m. atitinkamai buvo 21,3 ir 17,2 metų. Nuo 2002 m. palaipsniui augo abiejų lyčių tikėtina gyvenimo trukmė, o atotrūkis tarp vyrų ir moterų sumažėjo. Moterų gyvenimo trukmės augimo tempas 2011 m. buvo mažesnis nei 1 % per metus, ir neaišku, ar jis dar augs ateityje.
- 2011 m. ES gimstamumo lygis buvo 1,57 vaiko vienai moteriai. Palyginti su 2002 m., šis rodiklis išaugo 8 %. Nepaisant to, po stabilizacijos laikotarpio, kai tas rodiklis buvo 1,6 vaiko, vidutinis gimusių vaikų skaičius 2011 m. šiek tiek sumažėjo.
- Pastaruoju metu sumažėjo ne tik gimstamumo lygis; 2011 m. sumažėjo ir migracijos į ES lygis. Šios dvi mažėjimo tendencijos gali lemti spartesnius demografinius pokyčius ir pagyvenusių žmonių dalies Europos šalyse didėjimą.
- Pagyvenusių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis ES palaipsniui didėjo ir 2012 m. pasiekė 25,8 %. Remiantis pastarojo meto prognozėmis, šis rodiklis palaipsniui augs iki 2050 m. ir stabilizuosis apie 55 % lygyje.

Pensininkų pajamų lygis daug neišaugo

- 2012 m. vidutinės ES pensininkų pajamos sudarė 56 % šeštąją dešimtį einančių asmenų pajamų iš darbo užmokesčio. Gyventojų skaičiaus atsinaujinimo lygis, kuris buvo daugmaž stabilus ir sudarė apie 50 %, nuo 2010 m. ėmė po truputį didėti.
- ES valstybėse narėse pagyvenusių žmonių pajamų iš pensijų lygis, palyginti su 50–59 amžiaus žmonių pajamų iš darbo užmokesčio lygiu, buvo skirtingas – nuo 39 % Kipre iki 79 % Liuksemburge. 2005–2012 m. skirtumas tarp valstybių narių, kuriose šis rodiklis didžiausias ir mažiausias, šiek tiek išaugo.

Europos Sąjungos viešieji finansai vis dar neatsigavo

- Nuo ekonomikos krizės pradžios 2007 m. valstybės skola ES smarkiai išaugo. 2007 m. sumažėjusi iki 59 %, t.y. žemiau Mastroichto bazinio lygio (60 %), vėlesniais metais ji ėmė smarkiai augti ir 2012 m. pasiekė 85,3 % BVP. Europos Sąjungoje valstybės skolos lygis buvo labai nevienodas – nuo 10,1 % BVP Estijoje iki 156,9 % Graikijoje.
- Vienas iš viešųjų išlaidų elementų yra valstybės išlaidos, susijusios su pensijų mokėjimu. Daugelis valstybių narių pertvarkė pensijų sistemas ir padidino darbinio gyvenimo trukmę. 2000–2011 m. vidutinė darbinio gyvenimo trukmė ES išaugo 1,8 metų. 2011 m. vyrai per savo gyvenimą dirbo vidutiniškai 37,4 metų, o moterys – 31,9 metų.

Pagrindinės visuomenės sveikatos sektoriaus tendencijos

Ilgesnė gyvenimo trukmė nelemia ilgesnio sveiko gyvenimo

- 2004–2011 m. vyrų ir moterų tikėtina gyvenimo trukmė šiek tiek išaugo – vidutinis augimas atitinkamai sudarė 0,4 ir 0,3 %. Tačiau tikėtinos moterų sveiko gyvenimo trukmės rodiklis nepagerėjo, o atitinkamas vyrų rodiklis pagerėjo nedaug.
- Spartesnis tikėtinos gyvenimo trukmės augimas ir lėtesnis sveiko gyvenimo metų rodiklio augimas reiškia, kad vidutiniškai žmonės ilgiau gyvena ne būdami sveiki, o turėdami kokį nors neįgalumą ar ligą.

Nuo ekonomikos krizės pradžios sveikatos rodiklių gerėjimas sulėtėjo, o nelygybė sveikatos srityje išlieka

- 2000–2009 m. mirčių nuo lėtinių ligų ES sumažėjo nuo 142 iki 116 šimtui tūkstančių vyresnių nei 65 metų amžiaus žmonių. Vyrų, kuriems apskritai šiuo metu gresia didesnė tikimybė numirti nuo lėtinės ligos, mirčių mažėjo sparčiau (2,4 %) nei moterų mirčių (1,9 %); tai leidžia daryti prielaidą, kad vyksta lyčių konvergencija pagal mirčių skaičių. Nepaisant to, kad mažėja mirčių nuo lėtinių ligų, mirčių nuo lėtinių ligų ir visų mirčių santykis išlieka pastovus. Tai reiškia, kad mirčių nuo lėtinių ligų mažėjimą pirmiausiai galima paaiškinti bendru mirčių skaičiaus mažėjimu.
- 2000–2010 m. bendras savižudybių skaičius vidutiniškai sumažėjo 1,4 %. Tačiau ši tendencija nėra pastovi. 2000–2007 m. vidutinis kasmetinis mažėjimas buvo daug didesnis – 2,5 %. Savižudybių smarkiai padaugėjo 2008 m. (2 %) ir 2009 m. (dar 3 %), o 2010 m. vėl sumažėjo. Po 2007 m. savižudybių labiausiai padaugėjo tarp vyrų; galbūt tai atspindi ekonomikos krizės poveikį nedarbiui.
- Ekonominiai suvaržymai riboja galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. 2005–2009 m. gyventojų, kurie negalėjo sau leisti medicininės priežiūros, dalis mažėjo, tačiau 2009 m. vėl ėmė augti ir 2011 m. pasiekė 2,3 %. Atsižvelgiant į tai, kad šis tendencijos pokytis yra susijęs su ekonomikos krize, taip pat į išliekančią pajamų nelygybę siekiant sveikatos priežiūros, galima teigti, kad ekonominiai suvaržymai riboja galimybę gauti medicinos priežiūrą.

Padėtis, susijusi su sveikatą lemiančiais veiksniais, tokiais kaip nuodingų cheminių medžiagų gamyba ir oro taršos poveikis, nepagerėjo arba pagerėjo nepakankamai

- 2002–2007 m. nuodingų toksinių medžiagų gamyba ES šiek tiek išaugo, o 2008–2009 m. dėl ekonomikos krizės smarkiai sumažėjo. Po dviejų metų (2011 m.), kai Europos rinka atsigavo, gamyba vėl pasiekė ankstesnę aukštą lygį. Todėl laikiną sumažėjimą galima paaiškinti ekonomikos sąstingiu, dėl kurio ekonomikos krizės laikotarpiu sumažėjo pramonės gamybos mastai.
- 2000–2011 m. miesto oro tarša kietosiomis dalelėmis sumažėjo vienu mikrogramu kubiniam metrui ir 2011 m. pasiekė 27 mikrogramų kubiniam metrui lygį. Tačiau atsižvelgiant į didelį metinį svyravimą aiškia tendenciją nustatyti sunku. 2010 m. tikslo išmetamų teršalų kiekį sumažinti iki 20 mikrogramų pasiekti nepavyko. 2010 m. išmetamas kietųjų dalelių kiekis sudarė 26 mikrogramus kubiniam metrui, t. y. 6 mikrogramais viršijo nustatytą tikslą.
- 2000–2011 m. bendra miesto oro tarša ozonu kasmet vidutiniškai didėjo 1,7 %. Tačiau dėl oro sąlygų įtakos ozono koncentracijai ir didelių skirtumų tarp šalių šio rodiklio raidos tendencijos buvo neaiškios.

Pagrindinės klimato kaitos ir energetikos tendencijos

ES išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis mažėja, tačiau pasaulio oro temperatūra kyla

- ES išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis nuo 1990 m. smarkiai sumažėjo. Didžiausias sumažėjimas užfiksuotas XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžioje ir 2007–2011 m. Strategijos „Europa 2020“ tikslas išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, palyginti su 1990 m. lygiu, iki 2020 m. sumažinti 20 %, yra nesunkiai pasiekiamas.
- Labiausiai išmetamas teršalų kiekis sumažėjo gamybos, statybos ir energetikos sektoriuose. Atliekų ir žemės ūkio sektoriuose išmetamas teršalų kiekis taip pat mažėjo, tačiau jų dalis yra mažesnė. Vienintelis sektorius, kuriame išmetamas teršalų kiekis auga, yra transportas. Išmetamas teršalų kiekis tarptautinės aviacijos ir jūrų transporte didėja ypač sparčiai. Vidaus kelių transporto sektoriuje išmetamas teršalų kiekis taip pat yra didesnis nei 1990 m., tačiau nuo 2007 m. ėmė mažėti.
- ES išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis mažėja, tačiau visame pasaulyje išmetamų teršalų kiekis didėja sparčiau. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų koncentracija atmosferoje didėja. Nors tarp teršalų išmetimo ir temperatūros padidėjimo praeina tam tikras laikas, vidutinė oro temperatūra pasaulyje akivaizdžiai kyla. Pastaruosius keturis dešimtmečius klimatas šilo vis sparčiau.

Neaišku, ar mažėja energijos poreikis

- 1990–2006 m. daugmaž pastoviai Europos Sąjungoje augęs pirminis energijos suvartojimas 2011 m. sumažėjo iki 1990 m. lygio. Tačiau mažėjimo tendencija nebuvo pastovi. Dar neaišku, ar sumažėjimą bus galima išsaugoti, kai ES ūkis vėl ims sparčiau augti.
- 2011 m. ES importavo daugiau kaip pusę reikalingų energijos išteklių. Nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžios bendra iš ES nepriklausančių šalių importuojamų energijos išteklių dalis didėjo beveik kasmet. Nuo 2006 m. ji stabilizavosi ir yra kiek didesnė nei 50 %.

Sparti atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimo plėtra, ypač elektros energijos sektoriuje

- Energijai, gaunamai iš biomasės, vėjo, saulės ir žemės šilumos, Europos Sąjungoje tenka vis didesnė galutinės energijos dalis. 2005–2011 m. atsinaujinančiųjų energijos išteklių dalis išaugo visose valstybėse narėse. Nors biomasės indėlis yra nepalyginamai didesnis, vėjo ir saulės energijos gamyba augo sparčiausiai.
- Atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimas sparčiausiai plinta elektros energijos sektoriuje, kuriame 2011 m. iš atsinaujinančiosios energijos išteklių buvo pagaminta penktadalis visos elektros.
- Kita vertus, transporte naudojamų atsinaujinančiųjų energijos išteklių dalis 2011 m., palyginti su metais prieš tai, sumažėjo. Tačiau tai lėmė statistinis koregavimas, kurį atliekant buvo neįskaičiuotas biokuras, kuris nebuvo patvirtintas kaip tausūs. Vis dėlto, kaip rodo 2010 m. duomenys, ES nesugebėjo pasiekti tarpinio tikslo padidinti atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimo transporte.

Pagrindinės tendencijos tvaraus transporto srityje

Energijos vartojimas transporte nebuvo visiškai atsietas nuo ekonomikos augimo

- BVP vienetai tenkanti transporto suvartojama energija nuo 2000 m. sumažėjo 8,3 %. Ši tendencija buvo kiek stipresnė prasidėjus ekonomikos krizei; taip pat nuo 2007 m. keturis metus iš eilės mažėjo šio rodiklio – transporto naudojamos energijos – aplinkosauginė sudedamoji dalis. Apskritai 2000–2011 m. energijos transporte sunaudota 6,7 % daugiau, o ekonomikos augimas buvo spartesnis ir sudarė 16,5 %.
- Šios sutampančios tendencijos – energijos vartojimo ir (net spartesnis) BVP augimas – leidžia teigti, kad 2000–2011 m. ES įvyko dalinis energijos vartojimo transporte atsiejimas nuo ekonomikos augimo. Visiškas atsiejimas (t. y. transporto energijos suvartojimo mažėjimas augant ūkiui) fiksuotas ir 2010, ir 2011 m. Tačiau neaišku, ar tai yra tendencija ar tik ekonomikos krizės padarinys.

Jokių esminių pokyčių transportų rūšių pasiskirstymo ir mobilumo srityje

- Skirtingų transporto rūšių veiklos rezultatai labai nesikeičia. Keleivinio transporto rūšių pasiskirstymas 2011 m. liko labai panašus į tą, kuris buvo 2000 m. Krovinių transporte nuo 2009 m. vyksta tam tikrų nedidelių pokyčių – geležinkelis iš kelių transporto atsikovoja prarastas pozicijas. Todėl krovinių transporto pasiskirstymas pagal transporto rūšį taip pat artėja prie 2000 m. lygio. Tačiau šiuos nedidelius pokyčius galėjo lemti ir metodinės priežastys.
- Nors didelių transporto rūšių pasiskirstymo pokyčių ES lygmeniu nėra, kiekvienos transporto rūšies dalis valstybėse narėse labai skirtinga. Nors ir keleiviniame, ir kroviniame transporte 2011 m. vyravo kelių transportas, kai kuriose valstybėse narėse, pvz., Baltijos šalyse, geležinkeliui teko daugiau kaip 30 % krovinių transporto.
- Didesnio pervežamų krovinių kiekio atsiejimo nuo BVP nepastebima. Krizė labai paveikė ir BVP, ir transporto veiklos mastą; pastarajam krizės poveikis buvo didesnis. Nuo 2009 m. užfiksuotas nedidelis atsigavimas. Kol kas sunku pasakyti, ar tai reiškia atsiejimą.

Neigiamas transporto poveikis vis dar nesumažintas

- Nuo 2000 m. vis dar neužtikrinta, kad imtų mažėti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas transporto sektoriuje. Nors nuo 2007 m. išmetamas teršalų kiekis dėl ekonomikos nuosmukio mažėjo, tačiau nepakankamai, kad kompensuotų ankstesnį išmetamo teršalų kiekio augimą.
- Nuo 2000 m. mirtimi pasibaigusiu nelaimių keliuose palaipsniui mažėja. Tačiau tikslas, kad kelių eismo įvykių aukų sumažėtų iki 27 000, buvo pasiektas tik 2010 m. Todėl būtina toliau dėti pastangas, kad 2020 m. mirtimi pasibaigusiu nelaimių būtų mažiau kaip 15 500.

Pagrindinės tendencijos gamtos išteklių srityje

Ar ES praranda savo gamtos kapitalą?

- 2000–2011 m. paplitusių paukščių indeksas išliko palyginti stabilus, tačiau paplitusių paukščių, gyvenančių žemės ūkio paskirties plotuose, ir miško paukščių populiacijas veikiančios tendencijos ne tokios akivaizdžios. Per minėtąjį laikotarpį miško paukščių padaugėjo 9,7 procentinio punkto, o žemės ūkio paskirties plotuose gyvenančių paukščių sumažėjo 5,6 procentinio punkto.
- Žemės ūkio plotuose gyvenančių paukščių skaičiaus mažėjimą Šiaurės ir Vakarų Europoje lemia ūkininkavimo metodų pokyčiai, intensifikacija ir specializacija. Svarbūs veiksniai yra žalingų subsidijų teikimas, nepakankamos paskatos išsaugoti didelės gamtinės vertės žemės ūkio plotus (žemės ūkio paskirties plotus, tinkamus užtikrinti didelę rūšių bei buveinių ir (arba) išsaugotinių rūšių įvairovę) ir vis aktyvesnis biomasės naudojimas atsinaujinančiajai energijai gaminti.
- 2000–2010 m. bendras sužvejojamų žuvų kiekis, sugaunamas pažeidžiant biologiniu požiūriu saugų išteklių dydį, sumažėjo 23,1 procentinio punkto. Tačiau metinės vertės 2002–2010 m. svyravo vidutiniškai apie 16,3 %, o tai gerokai daugiau už saugias biologines ribas. Todėl Šiaurės Rytų Atlante bendriems žuvų ištekliams ir toliau gresia poreikvojimas.

Žvejybos laivyno mažėjimas – teigiamas pokytis aplinkai ir pakrančių ekonomikai

- ES žvejybos laivyno dydis (skaičiuojamas pagal variklio galią) 2007–2012 m. kasmet vidutiniškai mažėjo 2,4 %. Tačiau būtina dėti daugiau pastangų ir įgyvendinti politikos reformas, kad būtų tinkamai koreguojami laivyno pajėgumai, siekiant atitinkamai užtikrinti tvaresnį žuvų išteklių valdymą ir geresnes ekonomines sąlygas aktyviems žvejams.

Vandens ėmimas priartėjo prie tvaraus lygio

- Visas vandens ėmimas pastarąjį dešimtmetį sumažėjo daugumoje Europos regionų, išskyrus pietvakarių Europą, kur jis išliko pastovus. Tokios šalys kaip Lietuva, Rumunija ir Belgija padarė didelę pažangą siekdamas tvarios vandentvarkos.

Urbanizacija ir transportas lemia tolesnį žemės plotų užėmimą Europos Sąjungoje

- 2012 m. 4,6 % ES žemės sudarė sukultūrinti plotai. Palaipsniį pusiau natūralių ir ariamų plotų mažėjimą Europos Sąjungoje lemia didėjantis būsto ir ekonominės veiklos poreikis miestų zonose ir spartėjanti tinklo plotų plėtra pakrančių zonose.

Pagrindinės tendencijos visuotinės partnerystės srityje

Oficiali parama vystymuisi mažėja, o ES nepasiekia savo tikslų

- 2004–2012 m. bendra ES oficiali parama vystymuisi (OPV), išreikšta kaip bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP) dalis, padidėjo 0,05 procentinio punkto ir 2012 m. pasiekė 0,39 % ⁽³⁾.
- Tačiau 2010–2012 m. bendra Europos Sąjungos OPV sumažėjo dėl biudžeto lėšų taupymo, kurį lėmė ekonomikos ir finansų krizė. Panaši tendencija būdinga ir kitoms didžiausioms donorėms.
- 2010 m. ES nepasiekė bendro tarpinio tikslo – OPV skirti 0,56 % savo BNP. Jei didėjimas ir toliau bus tik toks, koks buvo 2004–2012 m., ES nepasieks bendro ilgalaikio tikslo – 2015 m. oficialiai paramai vystymuisi skirti 0,7 % BNP.

ES finansavimo, skiriamo besivystančių šalių vystymuisi, dalis didėja

- ES-15 finansavimas besivystančioms šalims, įskaitant ir valstybinį, ir privatųjį finansavimą, 2000–2011 m. kasmet vidutiniškai augo 4,6 %. Nepaisant šios teigiamos tendencijos, galima pastebėti svyravimus, dėl kurių besivystančioms šalims, kurios ypač priklauso nuo išorės finansinės paramos, gali kilti neapibrėžtumo problema.
- Nuo 2000 m. mažiausiai išsivysčiusioms ir kitoms mažas pajamas gaunančioms šalims tenkanti OVP dalis didėja – 2011 m. joms teko 52,5 % ES-15 oficialios paramos vystymuisi.
- Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) yra svarbus indėlis į vystymosi veiklą. Tačiau 2000–2011 m. ES-15 TUI mažiausiai išsivysčiusiose šalyse ir kitose mažas pajamas gaunančiose šalyse vidutiniškai mažėjo po 3,4 % per metus – nuo 3,2 % visų TUI 2000 m. iki 2,2 % 2011 m.

ES importo iš besivystančių šalių didėjimas

- 2000–2012 m. importas į ES iš besivystančių šalių vidutiniškai per metus augo 7,8 %; besivystančių šalių importo dalis bendrame ES importe išaugo nuo 35,2 % 2001 m. iki 47,2 % 2012 m.
- Svarbiausias tai tendencijai įtakos turėjęs veiksnys buvo importas iš Kinijos. Jo dalis bendrame ES importe iš besivystančių šalių išaugo nuo 24 % 2000 m. iki 35 % 2012 m. Vertinant absoliučiais skaičiais, importo iš Kinijos apimtys 2012 m. buvo daugiau kaip tris kartus didesnės nei 2000 m.
- Importas iš mažiausiai išsivysčiusių šalių taip pat išaugo, tačiau vidutinis augimas sudarė tik trečdalį importo į ES iš visų besivystančių šalių. 2012 m. importas iš mažiausiai išsivysčiusių šalių vis dar sudarė mažiau kaip 2 % bendro ES importo.

Dėl išmetamų teršalų kiekio augimo besivystančiose šalyse mažėja išmetamo anglies dioksido kiekio skirtumas

- Nepaisant to, kad 2000–2011 m. vienam gyventojui tenkančio išmetamo anglies dioksido kiekio skirtumas tarp ES ir besivystančių šalių sumažėjo, ES išlakos sudaro 7,4 tonos vienam gyventojui, t. y. 2,6 karto daugiau nei besivystančių šalių vidurkis (2,9 tonos vienam gyventojui).
- Skirtumas sumažėjo pirmiausiai dėl to, kad daugėja išlakų besivystančiose šalyse, ir dėl finansų krizės, dėl kurios mažėjo vienam gyventojui tenkančio išmetamo anglies dioksido kiekis Europos Sąjungoje.

⁽³⁾ Preliminarūs 2012 m. duomenys

Pagrindinės tendencijos gero valdymo srityje

Teigiamos tendencijos politikos darnos ir veiksmingumo srityje, tačiau mažesnis visuomenės pasitikėjimas

- Mažiau nei pusė ES piliečių pasitiki trimis pagrindinėmis ES institucijomis. 2012 m. Europos Parlamentu piliečiai pasitikėjo labiausiai (44 % piliečių teigė pasitikį Europos Parlamentu), toliau – Europos Komisija (40 %) ir ES Taryba (36 %). Apskritai piliečių pasitikėjimas politinėmis institucijomis visais politikos lygmenimis yra žemas; ypač tai pasakytina apie politines partijas ir institucijas nacionaliniu lygmeniu (pavyzdžiui, tik 15 % pasitiki politinėmis partijomis, o 27 % – vyriausybe).
- 2007–2012 m. naujų su bendrąja rinka susijusių pažeidimų skaičius sumažėjo 38 %. Didžioji šio sumažėjimo dalis užfiksuota po 2010 m. Mokesčių ir aplinkosaugos klausimai sudaro dvi didžiausias su bendrąja rinka susijusių pažeidimų bylų grupes pagal politikos sektorių; 2012 m. lapkričio mėn. šioms grupėms teko 44 % visų neužbaigtų pažeidimų bylų.
- ES bendrosios rinkos teisės aktų perkėlimo į nacionalinę teisę deficitas, kuris smarkiai mažėjo nuo 2000 m., 2012 m. lapkričio mėn. pasiekė rekordiškai žemą lygį. Perkėlimo deficitas buvo 0,4 procentinio punkto mažesnis nei bendrosios rinkos taisyklėms nustatytas rodiklis (1 %) ir vidaus rinkos rezultatų suvestinėje buvo įvardytas kaip „geriausias iki šiol pasiektas rezultatas“.

Piliečių sąveika su valdžios institucijomis internetu didėja, tačiau mažėja dalyvavimas rinkimuose

- 2008–2012 m. piliečių bendravimo su valstybės institucijomis internetu mastas išaugo 8 procentais. Bendravimas su valstybės institucijomis internetu šiek tiek sumažėjo 2011 m., tačiau po to vėl ėmė augti ir 2012 m. pasiekė 44 %. Ši tendencija iš dalies atspindi bendrą naudojimosi internetu augimą visoje ES.
- 2000–2012 m. Europos Sąjungoje 1,5 procentinio punkto sumažėjo dalyvavusiųjų nacionalinių parlamentų rinkimuose. Taip pat akivaizdu, kad mažėja dalyvaujančių Europos Parlamento rinkimuose.

Neužtikrinta, kad būtų pereinama nuo darbo apmokestinimo prie energijos ir aplinkosaugos mokesčių

- 2000–2011 m. aplinkosaugos ir darbo mokesčių santykis ES padidėjo 10,1 %. Palyginti su darbo mokesčiais, aplinkosaugos mokesčių dalis visose pajamose iš mokesčių ir socialinių įmokų per tą laikotarpį sumažėjo. Ši tendencija kertasi su tikslais, iškeltais ES tvaraus vystymosi strategijoje ir strategijoje „Europa 2020“ – abiejose strategijose raginama pereiti nuo darbo apmokestinimo prie energijos ir aplinkosaugos mokesčių (ekologiškumą skatinančios mokesčių sistemos kūrimas).
- Atitinkamai Europos Sąjungoje mažėjo ir numanomas mokesčių tarifas energijai. Tačiau šis sumažėjimas buvo ne toks didelis ir 2000–2011 m. sudarė vos 1,6 %. Numanomo mokesčio tarifo energijai sumažėjimas reiškia, kad sumažėjo energijai tenkanti faktinė mokesčių našta, palyginti su galima mokesčių baze.

Pasaulinės ekonomikos ir finansų krizės poveikis pagrindinėms tendencijoms

Šioje ataskaitoje pateikti rodikliai atskleidžia gana prieštaringą vaizdą. Be to, dėl ekonomikos krizės nulemtų problemų sunku padaryti aiškias išvadas apie tai, ar Europos Sąjunga padarė tam tikrą pažangą siekdama tvaraus vystymosi tikslų.

Dėl pasaulinės ekonomikos ir finansų krizės, kuri prasidėjo 2007 m. pabaigoje, 2008 m. ES ištiko ekonomikos nuosmukis. 2013 m. pabaigoje, kai buvo baigiama rengti šią ataskaitą, ES ekonomikos augimas vis dar buvo lėtas. Krizės poveikis yra itin didelis ir vien ekonomika neapsiriboja – pakenkta daugeliui šiame leidinyje nagrinėjamų socialinių ir aplinkos apsaugos tendencijų. Šiame skirsnyje trumpai apžvelgiamos sritys, kurioms padarytas poveikis nuo 2007 m. iki, jei įmanoma, 2011–2012 m. Nors šiuo metu tai dar neaišku, kai kurie iš padarinių, kaip antai mažesnis investicijų lygis, gali turėti ilgalaikį ir nuolatinį šalutinį poveikį, kuris bus matyti tik vėlesnėse ataskaitose.

Likvidumo problemos bankų sektoriuje, kurios ėmė reikštis 2007 m., lėmė kreditavimo krizę ir turto kainų smukimą, dėl to sumažėjo vartotojų paklausa, padidėjo namų ūkių santaupos, sumažėjo įmonių ir namų ūkių investicijos, tarptautinės prekybos apyvarta (tai rodo importo iš besivystančių šalių rodiklis) ir realusis BVP vienam gyventojui. Valstybės skolos lygis smarkiai išaugo. Užimtumas, visų pirma jaunimo, sumažėjo ir vyrai nukentėjo labiau negu moterys (moterų užimtumas). Pagyvenusių asmenų užimtumo lygio tendencija didėti sulėtėjo. Dėl darbuotojų išlaikymo ir darbo laiko pokyčių sumažėjo darbo našumas.

Kita vertus, padidėjo išlaidos moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, nes keletas šalių padidino šias savo išlaidas siekdamas paremti ekonomikos atsigavimą ir ilgalaikį augimą. Mažėjant paklausai, taip pat sumažėjo pramonės gamyba, kaip matyti iš nuodingų cheminių medžiagų gamybos

pavyzdžio.

Nedarbo ir ilgalaikio nedarbo padidėjimas turėjo socialinių padarinių. Nors bendra skurdo rizika sumažėjo, 25–49 metų amžiaus grupėje ji padidėjo (taip pat šiek tiek ir 18–24 metų amžiaus grupėje). Taip pat padidėjo skurdo intensyvumas ir savižudybių skaičius, visų pirma tarp vyrų ir vidutinio amžiaus asmenų. Taip pat sumažėjo bendras gryniosios migracijos lygis, ir tai tikriausiai lėmė sunkumai susirasti darbą ES. Kalbant apie kovą su visuotiniu skurdu, besivystančių šalių finansavimas sumažėjo, sumažėjus privačių paramos teikėjų, ne oficialių šaltinių ar NVO skiriamų lėšų srautui.

Mažėjant BVP, mažėjo ir energijos paklausa (galutinis energijos suvartojimas). Dėl šio mažesnio vartojimo stabilizavosi ES energetinė priklausomybė ir nutrūko ilgalaikė tendencija priklausomybei didėti. Išmetami šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir atmosferos teršalų kiekiai, kurie jau mažėjo, ėmė mažėti dar sparčiau.

Krovinių vežimas smuko labiau nei BVP (tai rodo krovinių apyvartos, palyginti su BVP, rodiklis). Vis dėlto transporto energijos suvartojimas sumažėjo mažiau nei BVP (transporto suvartojama energija, palyginti su BVP) ir tai tikriausiai lėmė lėtesnis keleivių vežimo mažėjimas. Transporto išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sumažėjo, be to, transporto išmetamas azoto oksidų (NO_x) ir dalelių teršalų kiekis mažėjo sparčiau negu ankstesniais metais. Taip pat sumažėjo žuvusiųjų keliuose skaičius, tikriausiai dėl mažesnių eismo srautų.

Visuomenės reakciją į krizę ir jos valdymą parodo sumažėjęs piliečių pasitikėjimas ES institucijomis ir rinkėjų aktyvumas nacionaliniuose rinkimuose.

Apskritai dėl minėtų aplinkybių sunku įvertinti, ar per pastaruosius kelerius metus ES padaryta aiški pažanga siekiant tvarios plėtros. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad beveik pusė pagrindinių ES TVR rodiklių šiek tiek ar akivaizdžiai prastėja, reikia dėti daugiau pastangų, kad Europos Sąjunga darytų didesnę pažangą siekdama tvarios plėtros tikslų.